

ליקוטי ופסקי הלכות

"חוקי היום"

ותלמד
"תקצי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

350

פרשת בשלה תשפ"ה

הכנת ביצים ובצל בשבת

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

הכנת ביצים ובצל בשבת [אייער מיט צוויבל]

טעמי המנהג

א מנהג כלל ישראל לאכול ביצים ובצל יחד, בסעודת יום השבת, ונאמר בזה כמה טעמים, ובתוכם, מפני שביצה וקטניות מאכל אבלים הם והוה זכר לאבלו של משה רבינו שמת בשבת (פמ"ג סי' ר"צ א"א סק"א), ובצלים, משום שטעם שום ובצל לא היה במן ולכן משלימים באכילת מאכלים אלו בשבת (טעמי מנהגים אות שס"ח).

ב וי"א שע"י שזוהרים אנו להכינו כדין וכהלכה שלא להיכשל במלאכות האסורות הכרוכות בהן בשבת, בזה אנו מראים ומציינים את כבוד השבת ושמירתה (הגרשז"א, פסקי תשובות סי' רפ"ט הערה 52).

ע"פ דקדוק הלכה

ג בהכנת ביצים ובצל ישנם הרבה הלכות הנובעות מכמה מלאכות האסורות כגון בורר, טוחן, לש ועוד, ובכדי שיעשה כדת וכדין צריכים לדעת את כל ההלכות על בוריים וכמו שיבואר.

ד **זמן הכנתם.** ובגלל ריבוי ההלכות הכרוכות בהכנתם יש שמכינים הכל מערב שבת וכך חוסכים שאלות (כך נהג החזו"א), ומ"מ כמה צדיקים (בעל הדברי חיים ועוד) העדיפו להכין את זה בעצמם אצל שלחן השבת-קודש ולא סמכו אפילו על בני ביתם משום ריבוי השאלות הכרוכות בו (כ"ק מרן גאב"ד ירושלים, רבינו הגדול אמרו עמ' ר"ח) וכל זה חוץ מעוד טעמים נשגבים.

ה **משום רוח רעה.** עוד טעם שלא הכינו מערב שבת, משום חשש סכנה בלינת ביצים ובצלים בלילה וכבר הארכנו בזה (גליון 16), ולמרות שהבאנו (שם) צדדים בזה להתיר, וגם כשמעורב בדברים אחרים כגון שמן ומלח אין בו משום סכנה, עם כל זה צדיקים העדיפו להכינו בשב"ק עצמם.

שטיפת ביצים במים

משום בורר

ו **להוציא ביצה ממים.** כשיש ביצים שרויים במים אין הם נידונים כתערובות לגבי איסור בורר, מאחר שהם גדולים וניכרים לעצמם, ולכן מותר לערות המים מהם ואין בו משום איסור בורר פסולת מתוך אוכל (שביתת השבת מלאכת בורר בבא"ר אות כ"ה).

ז **ביצה מלוכלכת.** אם יש לכלוך או טינוף צואה של התרנגול על הביצה, נחלקו הפוסקים אם מותר לשטוף הביצה במים ומשום מלאכת בורר, י"א שמותר עכ"פ סמוך לסעודה כיון שאי אפשר לאוכלם באופן אחר (ש"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קכ"ה, קצות השלחן סי' קכ"ה בדה"ש סקט"ז, הגרשז"א שש"כ פ"ג הערה מ"ח).

ח וי"א שאסור לשטוף אותם מתחת ברז משום בורר ונקרא תערובות, מאחר שהכלוך נמצא עליהם באופן טבעי, ובורר ע"י מים נחשב כבורר ע"י כלי (חזו"א, חוט שני ח"ב פכ"ה סק"ו אות ג', ש"ת מנח"י ח"ה סי' ל"ח).

מצא קליפה ביצה בסלט ביצים

ט אם מצא מעט קליפה או לכלוך בסלט ביצים אסור להוציא הקליפה לבד משום מלאכת בורר פסולת מתוך אוכל, אלא צריך להוציא הקליפה יחד עם קצת מהסלט (מ"ב סי' ש"ט ס"ק ס"א).

משום מוחק

י אסור לשטוף ביצה במים אם יש עליו כיתוב או אות, משום מלאכת מוחק, וכן כשמקלפים ביצה צריך להיזהר לעשות זאת באופן שלא ישברו אות או ציור (קצות השלחן סי' קמ"ד בדה"ש סוף אות ו', כף החיים סי' ש"מ סקל"ד).

ביצה חיה

יא **משום מוקצה.** ביצה חיה אינה 'מוקצה' (כמבואר בשו"ע ש"י ס"ב), והטעם הוא כי היא ראויה לערבה בתוך התבשיל באופן המותר, וגם ראויה לגומעה חיה להנעים את הקול (כמבואר בשו"ע ש"כ"ח סל"ח) ואין בו משום איסור רפואה בשבת (שם), ואע"פ שאין רגילים להשתמש בה לדברים אלו מ"מ עדיין שכיח הוא.

קילוף ביצים ובצלים

משום בורר

יב אסור לקלף ביצים בצלים וירקות בשבת אלא אם מקלף אותם סמוך לסעודה (רמ"א סי' שכ"א סי"ט, שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד בורר אות ח').

יג **סמוך לסעודה.** לכתחילה תמיד עדיף להכינו כמה שיותר קרוב לזמן אכילה ממש, ומ"מ סמוך לסעודה גם מותר, והוא השיעור שבני אדם רגילים לעסוק בהכנה לסעודה הקרובה, ובתנאי שאינם עוסקים בדבר אחר בין הכנת הביצים לסעודה, לכן אין לאשה להכין מאכלים אלו אם בדעתה להתפלל לפני הסעודה אחרי הכנת דברים אלו.

יד אם מכינים מאכלים אלו לסעודה גדולה כגון לשבע ברכות, מותר להכינם בתוך הזמן הצריך להכנתם אפילו אם זה כמה שעות לפני הסעודה (שער הציון סי' תרי"א סק"ט, ארחות שבת פ"ג אות נ').

טו אם עבר והכין דברים אלו מוקדם יותר מזמן סמוך לסעודה, מ"מ המאכל אינו נאסר, ואע"פ שיש פוסקים שנוקטים שאם עוברים על איסור בורר נאסר האוכל (פמ"ג סי' ש"ט א"א סק"א והוא בביאה"ל ריש סי' ש"ט) מ"מ בדברים שבין כך יש צדדים או שיטות להקל, לא ננקוט שנאסר האוכל (ארחות שבת פ"ג הערה קנ"א).

קליפות מוקצה

טז קליפות הביצים והבצלים מוקצים הם (שו"ע סי' ש"ח סכ"ז), ולכן לכתחילה יקלפם מעל האשפה כך שהם יפלו ישיר לאשפה, או כשהם בעודם בידו ישליכם לאשפה.

יז ואם זה לא אפשרי אזי יכול להניח את הקליפות על איוז צלחת או שקית אשר מונח בה מקודם לכן איוז דבר של היתר כגון מאכל הראוי לאכילה או כף וכדומה, כדי שלא יצטרך לטלטלם בפני עצמם כשיורקם אח"כ לאשפה.

יח ואם לא עשה כן מותר לטלטל הקליפות לאשפה בכל אופן אם הם נמצאים במקום שמפריע לו כגון על השיש במטבח וכ"ש בשלחן של שבת, ומדין גרף של רע"י (מ"ב שם ס"ק קט"ו).

טחינת ביצים ובצל

ביצים

יט מותר לטחון ביצים בשבת ואין בו משום מלאכת טוחן, מאחר שאינם גידולי קרקע (שו"ע סי' שכ"א סי"ט) אפילו כשאינו סמוך לסעודה (מ"ב סק"א) וכך מנהג העולם, אלא שיש כמה פוסקים הסוברים דגם בדברים שאינם גידולי קרקע צריכים לטחנם רק סמוך לסעודה (ח"י אדם כלל י"ז נשמ"א סק"ג, חזו"א או"ח סי' נ"ז סוד"ה סימן שכ"א).

כ ומ"מ לכו"ע אין להשתמש בכלי המיוחד לכך כגון ריבאיז'ן, פומפיה [grater] או ממעך ביצים [egg masher] משום דהוי דרך חול (שו"ע שם ס"י), אבל אפשר לטחון אותו בשיני המזלג כרגיל.

כא כלי המיוחד לחיתוך ביצים [egg slicer] מותר להשתמש בו בשבת ואין בזה משום עובדין דחול, מפני שאינו אלא ככמה סכינים יחד (הגרשז"א שש"כ פ"ו ס"ג והערה י"ב), או משום שאינו טוחן אלא הותך לפרוסות (שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד טוחן סק"ד).

חיתוך בצלים

כב המוחתך ירק דק דק חייב משום טוחן (ש"ע שכ"א ס"ב) וכל זה לא מיירי אלא בחותך ומניח לאחר זמן אבל אם דעתו לאוכלו מיד מותר (רמ"א שם), וה"ה כל שסמוך לסעודה (מ"ב סקמ"ה), וגדר סמוך לסעודה ע"ל לעיל (אות י"ב י"ג).

כג ומ"מ יש פוסקים הסוברים שגם סמוך לסעודה צריכים לחתוך לחתיכות גדולות קצת ולא דק דק (ב"י, מג"א בשם ש"ג, מ"ב שם וביאה"ל ש"ט ס"ד ד"ה חי"ב), ומ"מ הנוהגים לחתוך דק דק יש להם על מי לסמוך כל שהוא סמוך לסעודה (מ"ב שם).

כד **שיעור שלא יהא דק דק**, י"א שהוא קצת יותר גדול ממה שנוהגים לחתוך בימות החול (חזו"א אר"ח סי' נ"ז ד"ה והנה) ולכאורה תלוי כל אחד ואחד לפי איך שהוא רגיל לעשות בימות החול, וי"א ששיעור דק דק הוא הכי קטן שרגילים לחתוך ירקות בסכין, וצריכים לחתוך קצת יותר גדול מזה (מרן פוסק הדור בתשובות והנהגות ח"ב סי' קפ"א).

כה ואם גם בימות החול אינו חותך דק דק אלא יותר גדול קצת, גם בשבת אינו צריך לעשות שום שינוי (ש"ת אור לציון ח"ב פמ"ז סקכ"ה).

כו ואם בימות החול הוא רגיל לחתוך בצל עם חיתוכים בין לאורך הבצל ובין לרוחב, וגם בגובה הבצל, אז בשבת לכאורה מספיק אם חותך החיתוכים רק לרוחב הבצל ובגובה דבזה הוא כבר בגדר יותר גדולות קצת, על אף שיהיו כמה חתיכות בצל חתוכות כרגיל כי הבצל הוא עגול, מ"מ מותר.

כז בדיעבד כשלא הקפיד וחתך בצל דק דק זמן מופלג מהסעודה, י"א דקרום הדבר לומר שחייב חטאת והמאכל שהכיני אסור באכילה (מ"ב סקמ"ה בשם הח"י אדם כלל י"ז ס"ב), אמנם יש המפקפקים בדבריהם וסוברים דאף בזה כיון שנחלקו הפוסקים בכמה דברים, לא נאסר המאכל עכ"פ (ערוה"ש ס"ט, שביתת השבת טוחן פתיחה סק"ה), ולכן היכא שעשו כן בשוגג או טעו בדין, המיקל יש לו על מי לסמוך (קצות השלחן סי' קכ"ט הערה ה').

כח **חיתוך ע"י כלי**, היתר זה לחתוך בצלים סמוך לסעודה הוא דוקא כשחותכים בסכין ביד, אבל אסור להשתמש בכלי המיוחד לכך כגון ריבאייז"ן, פומפיה [grater] או מקצץ ירקות ידני [v-slicer] (מ"ב סקמ"ה).

מליחת ביצים ובצלים

מליחת ביצים

כט מותר לתת מלח על ביצים בשבת ואפילו הרבה, ואין בזה משום כובש כבשים (ש"ע שכ"א ס"ג) מפני שאין דרך לעשות מהם כבשים, וגם אין המלח מועיל להם כ"כ (מ"ב סק"ה).

ל וכל זה אם הוא לצורך היום, אבל אם הוא להניח אסור (ש"ע שם ס"ה) דדמי לעיבוד וכבישה (מ"ס סקמ"א), ולהניח היינו לסעודה אחרת אפילו בו ביום (מג"א ו"ט) כשהוא נמשך זמן רב אחרי סעודה ראשונה (פמ"ג), וי"א ד'להניח' האיסור הוא רק כשהוא מניח לאחר השבת (כך נוטה הא"ר, ביאור הגר"א וביאה"ל שם ד"ה אסור).

מליחת בצלים

לא אסור למלוח ירקות שדרכן לעשות מהם כבשים (ש"ע שכ"א ס"ג), וה"ה כל דבר שצריך מליחה כגון בצלים ושומים ואוגעוקע"ס חיינ (מ"ב סק"ג), ולכן אסור לתת מלח על הבצלים כשהם לבדם.

לב אבל אם שופכים שמן על הבצלים תיכף אחר שנתן עליהם מלח מותר מפני שהשמן מחליש את כח המלח (מ"ב סק"ד), ומ"מ טוב יותר ליתן שמן על הבצלים תחילה ואח"כ להוסיף עליהם מלח (קצות השלחן סי' קכ"ח בדה"ש סק"ג וה', חוט שני ח"ב פ"ל סק"ג).

משום לש

מלאכת לש

לג כשמערבים שני מאכלים יחד, מין אחד מדברים יבשים ומופרדים, ומין השני משקה או דבר לח, ומחברם ומקבצם יחד עד שנעשה כעין גוש אחד הרי זה מלאכת לש (ע"י מש"כ בגליון 349 ביסודות מלאכת לש).

לד **ירקות עם משקה**, כשמערבים ירקות מרוסקות עם מין משקה, נחלקו הפוסקים אם גם זה בכלל איסור לש מאחר שהמשקה הניתן לתוכם אינו מדבקם לגוש אחד ואינם מתקבצים היטב. המחבר סותם כדיעה דמותר עכ"פ ע"י שינוי בעירוב, כגון אם הדרך לערבו בכח, מערבו בנחת (ש"ע סי' שכ"א ט"ו ס"ז), או שיערב שתי וערב [criss cross] או יערב באצבעו או יעשה מעט מעט, וכך נוקט הרמ"א (שם).

לה וי"א שאסור להוסיף משקה לירקות כשהוא בלילה עבה אפילו ע"י שינוי (בעל התרומות שהוא י"א בש"ע שם).

המשך דיני לש ודוגמאות - בגליון הבא אי"ה

עירוב ביצים בשמן או מיונז

לו כמו כן דנו הפוסקים כשמכנינים סלט ביצים בשבת דהיינו שמערבים ביצים טחונים עם שמן או מיונז עד שנעשה כדבר אחד, האם יש בו משום לישא בשבת.

לז **טעם המתירים**, כמה טעמים נאמרו להתיר שאין בזה משום לש והרבה בני אדם סומכים עליהם. י"א דכיון שלא נעשה גוש אחד מגובל כעיסה אין בזה משום לישא (ע"פ שי' מהרש"ל), ועוד טעם מצרפים להתיר, דביצים 'מבושלים' אין עירוב משקה נחשב ללש אלא תיקון מאכלים בעלמא (הזכר בביאה"ל סי' שכ"א ס"ד ד"ה שמא, הגרש"א שש"כ פ"ח הערה פ"א).

לח ועוד טעם נאמר ע"פ התהילה לדוד (סקכ"ב) שעירוב מעט מעט מועיל אף בלא שינוי וכל שהוא עושה לאותה סעודה נחשב למעט (ש"ת מנחת יצחק ח"ט סי' כ"ח), וגם משום שאין רגילים לעשותו אלא סמוך לסעודה ממש כדי שלא יתקלקל ואז נחשב כגיבול יד על יד שהוא כדרך אכילה ולא כדרך לישא (ע"פ ש' ה"ט"ז סק"ב), ועוד כיון שמוסיפים רק מעט שמן אינו אלא לנתינת טעם ולא לשם לישא לצורך דיבוק וחיבור (ש"ת ויען יוסף סי' קפ"ו).

לט מכל הטעמים הנ"ל, מי שמכין ביצים ובצל בשבת בלי שום שינוי בין בהוספת שמן ובין בהוספת מיונז, יש לו על מי לסמוך, וכך היה נוהג אצל הרבה גדולי תורה וחסידות.

מ **דעת האוסרים**, לעומת זאת יש הרבה שחששו למלאכת לש בשעה שמערבים הביצים בשמן או מיונז ולכן לא עשו כן אלא לפי כללי מלאכת לש, כפי שיבואר.

מא **ביצים בשמן**, אם מערבים שמן שהוא נוזלי בתוך ביצים, עדיף להוסיף את השמן ולערבו קודם שבת (וכשי' ה"א בש"ע) אם לא שיתקלקל אם מכנינים אותו בערב שבת, ובאופן שלא הספיק להכנינם מבעוד יום (ארחות שבת פ"ו הערה נ"ט), אז מותר גם בשבת, לפי התנאים דלקמן.

מב כשמערבים 'שמן' בתוך ביצים בשבת, טוב שיעשה שינוי בסדר נתינת השמן לביצים דהיינו שיתן תחלה את השמן ואח"כ את הביצים (ט"ז שם סק"ב ומ"ב סק"ח) [ומועיל שינוי בשלב של נתינת מים מאחר שאין כאן לישא גמורה], ואח"כ יעשה שינוי גם בגיבול, דהיינו שיגבל בתנועה שתי וערב.

מג **ביצים במיונז**, ואם מערבים 'מיונז' בתוך הביצים בשבת, בזה אין צריכים לעשות שינוי בנתינת המיונז מאחר שאינו נוזלי כשמון ואינו מתערבב בביצים בלי גיבול (גליון 349 אות כ"ח), ומ"מ עדיין צריך לעשות שינוי בגיבול כנ"ל (שביתת השבת הקדמה למלאכת לש סק"ו).

ממחך ובונה באוכלים

ממחך

מד מותר להחליק האוכל בשבת ולא הוי בזה משום ממחך הואיל ואפשר לאכול בלא זה (רמ"א שכ"א ס"ט) ומ"מ בדבר שאוכלים אותו ללא מירוח ומ"מ הדרך הוא לעשות מירוח לשם יופי ונוי, כגון בסלט ביצים, מעיקר הדין מותר אך המחמיר תבוא עליו ברכה (רמ"א שם וביאה"ל שם ד"ה במאכל).

מה וכן מותר לעשות שורות על סלט ביצים ע"י שינוי מזלג ליופי.

בונה

מו **כף עגולה מיוחדת לביצים**, נחלקו הפוסקים אם מותר להשתמש בכף עגולה מיוחדת העשויה לשוות מראה עגול חלק ויפה למאכל סלט ביצים או לגלילה וכדומה, י"א שאסור משום בונה באוכלים (קיצור ש"ע סי' פ' סכ"ה, חיי אדם כלל ל"ט ס"א, ש"ת שבט הלוי ח"ו סי' כ"ט).

מז וי"א דלא נאמר איסור בונה באוכלים אלא כשנדבק דיבוק חזק משא"כ בסלט ביצים וכדומה שאינו דיבוק חזק כלל מותר (דעת תורה סוף סי' שכ"א, ש"ת חשב האפוד ח"ב סי' ע"ז, ש"ת מגדנות אליהו ח"ג סי' ס"ז אות נ"ט בשם המנח"ם).

נתרם לז"ג מו"ה
הרה"ח ר' **משה ב"ר**
חיים אפרים **פרענקל** ז"ל
מגזע אראלים ותרשישים
נו"נ לרבותינו הק' הרה"ק
ישמח משה וייטב לב
נפטר בשם טוב בקדושה ובטהרה
ומנו"כ במונ"ר - ד' שבט תשס"ה

נתרם לז"ג מוה"ר **אברהם**
ב"ר משה בלייער ז"ל
שו"ב ש"צ מ"צ - באיללאק -
נפטר נ' שבט תרס"ב
מנוח"כ ווערבאם

בית המדרש קהל אנרכים
רח' תובל 1 (מעל ביהמ"ד החסידי טשערנאביל) פניה"ק ירושלים תונב"א
הננו להודיע לאברכים מבקשי השם כי בעזרה שיתן יתקיים
סדרת **שיעורים בהל' מהרה"ר יו"ד ה"ב**
ע"י מוריננו **רבי חיים אהרן בלייער שליט"א**
רב בית מדרשינו ובעל 'חוקי חיים'
השיעור יתקיים במוצאי שבת קודש
של פרשיות ויחי, וארא, בשלח, יתרו, משפטים
בשעה 9:45 בהיכל בית מדרשינו הגבאים

חוקי חיים